

GOVERNANCE BY NATIONAL ECONOMY

DOI: 10.46340/eujem.2021.7.1.4

Serhii Horbliuk, PhD in Public Administration

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5031-2497>

*National Academy for Public Administration under the President of Ukraine,
Kyiv*

DECENTRALISATION OF PUBLIC FINANCES IN UKRAINE – TOWARDS SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Serhii Horbliuk, kandydat nauk zarządzania państwowego (PhD)

Narodowa Akademia Zarządzania Państwowego przy Prezydencie Ukrainy, Kijów

DECENTRALIZACJA FINANSÓW PUBLICZNYCH NA UKRAINIE – W STRONĘ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU HROMAD TERYTORIALNYCH

The article presents the main results of public financial decentralisation in Ukraine in 2014-2019. The example of Ukrainian local self-governments has proved that as a result of the reform they received the necessary system of competencies on the basis of subsidiarity with the sufficient financial resources. In terms of public finances, the amalgamated territorial hromadas have managed to achieve a certain level of independence largely having their own financial resources. Also, subsidies and financial resources from the state budget for amalgamated territorial hromadas have become the source of revenues for the local government budget. The creation of an efficient basic unit of local self-government by transferring the maximum possible number of powers to it with the provision of appropriate financial resources helps to implement the principles of the local policy in the context of the sustainable development idea. In the event of a crisis in hromadas, attention should be paid to innovation in managing territorial development. Urban revitalization refers to the comprehensive process of renewal of degraded areas where socio-economic, environmental or technical problems are concentrated. This is an opportunity to solve some of the problems of the inhabitants and neglected areas. The essential element of the success in this process is to carry it out within the framework of extensive inter-sector cooperation. In order for the policy of sustainable territorial development in Ukraine to become a reality, cooperation is necessary between local authorities, business entities and civil society operating in the hromada. In the new financial conditions, territorial hromadas in Ukraine face the challenges of ensuring the sustainable development of their territories and have the opportunities to develop in this way.

Key words: public financial decentralisation, territorial hromada, local self-government, sustainable development, Ukraine.

Wprowadzenie.

W 1997 roku Ukraina ratyfikowała Europejską Kartę Samorządu Lokalnego Rady Europy, przez co zobowiązała się do decentralizacji państwa zgodnie z zasadą subsydiarności, stanowiącą, że każdy szczebel władzy powinien odpowiadać za te zadania, które nie mogą być wykonywane przez niższe szczeble. Ale w praktyce do 2014 roku nie zostało to zrealizowane. Natomiast hamowało rozwój terytoriów nagromadzenia wielu problemów dotyczących nieefektywnego mechanizmu samorządzenia: bardzo duże rozdrobnienie jednostek samorządowych – na szczeblu podstawowym, tj. hromad (odpowiednik polskich gmin), przed reformą samorządu terytorialnego istniało około 12 tysięcy rad; kompetencje samorządów były zapisane dość ogólnikowo; władze samorządowe nie miały własnych funduszy oraz często własnego mienia komunalnego¹.

¹ Świąćicki, M. (2014). *Reforma samorządowa na Ukrainie: decentralizacja, nie federalizacja* <<https://liberte.pl/reforma-samorządowa-na-ukrainie-decentralizacja-nie-federalizacja>> (2020, grudzień, 28).

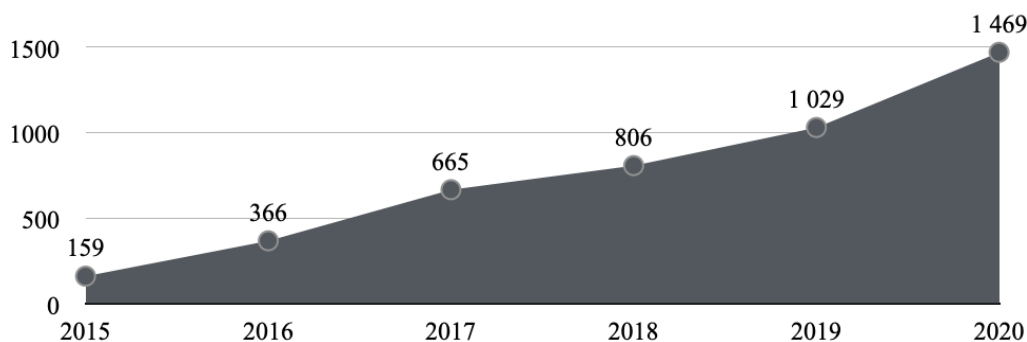
Od razu po Rewolucji Godności w 2014 roku w celu rozwiązania tych problemów rozpoczęto wprowadzenie na Ukrainie reformy decentralizacji władzy publicznej. Za najważniejszy element tej reformy uznano dobrowolnie tworzenie na poziomie lokalnym zjednoczonych hromad terytorialnych (najniższy poziom samorządowy), które są o wiele bardziej samowystarczalnymi jednostkami administracyjnymi. Osiągnięto to w dużej mierze dzięki przyjęciu pakietu szczegółowych poprawek legislacyjnych dotyczących decentralizacji finansów publicznych, co z kolei stwarza lepsze możliwości rozwoju hromad terytorialnych.

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie głównych wyników decentralizacji finansów publicznych na Ukrainie w latach 2014-2019 oraz rozpoznanie w jaki sposób hromady terytorialne zdążą w nowych warunkach zapewnić zrównoważony rozwój swoich terenów. Jednocześnie należy zaznaczyć, że jest to bardzo ważny temat, biorąc pod uwagę rosnące znaczenie realizacji koncepcji rozwoju zrównoważonego na poziomie lokalnym w XXI wieku.

Główne założenia i tendencje decentralizacji finansów publicznych na Ukrainie w latach 2014-2019.

Pełnym początkiem wdrażania reformy decentralizacji na Ukrainie było uchwalenie w kwietniu 2014 roku Koncepcji reformowania samorządu terytorialnego oraz terytorialnej organizacji władzy¹ oraz w lutym 2015 roku ustawy o dobrowolnym zjednoczeniu hromad terytorialnych². W procesie dobrowolnego zjednoczenia określały się zdolności potencjalnie zrzeszonych jednostek lokalnych pod względem dostępności odpowiedniej infrastruktury, personelu i wystarczających zasobów środków finansowych niezbędnych do wykonywania rozszerzonych uprawnień. W tym celu rząd Ukrainy opracował Metodkę kształtowania sprawnych hromad terytorialnych³, w której przede wszystkim zdefiniowano “sprawne hromady” (samowystarczalne) jako terytorialne hromady wsi (osiedli, miast), które w wyniku dobrowolnego połączenia będą zdolne samodzielnie lub za pośrednictwem właściwych organów samorządu terytorialnego do zapewnienia odpowiedniego poziomu świadczenia usług w dziedzinie oświaty, kultury, ochrony zdrowia, polityki społecznej, gospodarki komunalnej, dysponując zasobami kadrowymi, finansowymi i infrastrukturalnymi właściwej jednostki administracyjno-terytorialnej.

Przed reformą na Ukrainie większość z jednostek samorządowych na szczeblu podstawowym miała po kilkaset mieszkańców i tam rady nie były w stanie wykonywać funkcji publicznych. W latach 2014–2020 powstało 1469 sprawnych hromad terytorialnych (rys. 1), które zjednoczyły istniejących do tego czasu 11694 hromad terytorialnych.

Rys. 1. Dynamika utworzenia zjednoczonych hromad terytorialnych na Ukrainie w latach 2014–2020

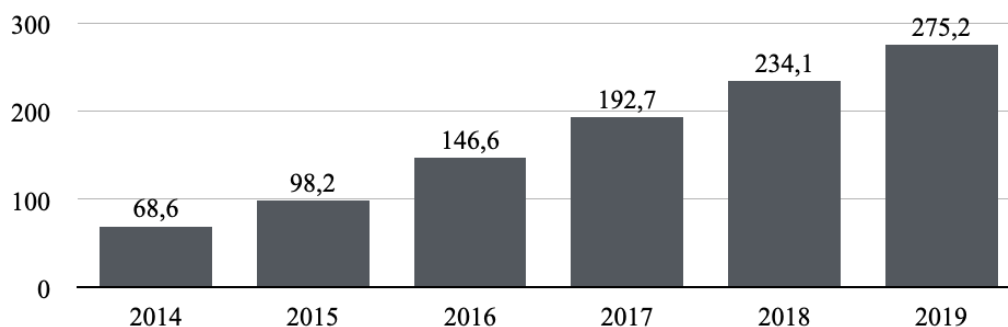
Źródło: opracowanie własne.

¹ Розпорядження про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, 2014 (Кабінет Міністрів України). Офіційний сайт Верховної Ради України <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>> (2020, грудень, 28).

² Закон про добровільне об'єднання територіальних громад, 2015 (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19>> (2020, грудень, 28).

³ Постанова про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад, 2015 (Кабінет Міністрів України). Офіційний сайт Верховної Ради України <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF>> (2020, грудень, 28).

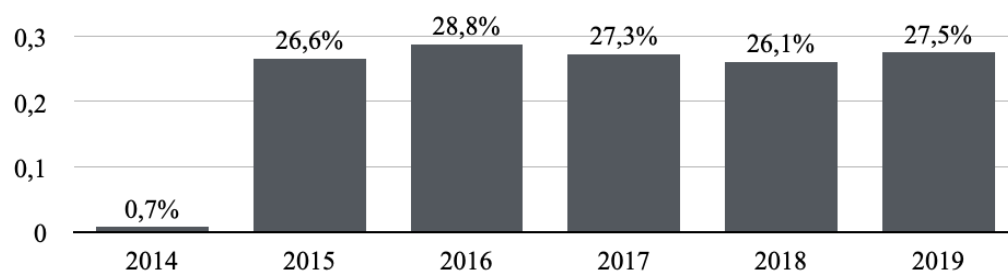
Jednocześnie z tworzeniem pierwszych zjednoczonych hromad terytorialnych wprowadzano decentralizację finansów publicznych, obejmującą zwłaszcza zapewnienie stabilnych źródeł dochodów lokalnych poprzez zmiany w prawie budżetowym i podatkowym. Hromady otrzymały dodatkowe zasoby majątkowe, mianowicie majątek związany z realizacją funkcji publicznych na danym szczeblu. Jednostkom samorządu terytorialnego nadano uprawnienia w zakresie zarządzania gruntami na ich terytorium. W zakresie finansów publicznych zjednoczonym hromadom terytorialnym udało się uzyskać pewien poziom samodzielności, dysponując w dużej mierze własnymi środkami finansowymi. W latach 2014–2019 wystąpił czterokrotny wzrost dochodów własnych lokalnych budżetów (rys. 2.).

Rys. 2. Dynamika wzrostu dochodów własnych lokalnych budżetów na Ukrainie w latach 2014–2019 (w miliardach UAH)

Źródło: ¹.

W odniesieniu do niektórych podatków i opłat hromady mają stuprocentowy udział (między innymi opłaty handlowe, podatek od nieruchomości, od gruntów, różnego rodzaju kary finansowe), a więc całość tych środków pozostaje w budżecie zjednoczonych hromad terytorialnych. Ponadto mają także udział w podatkach ogólnopaństwowych, zwłaszcza 60 % w PIT, 25 % w podatku ekologicznym i innych². Te zmiany spowodowały wzrost udziału podatków i opłat lokalnych w dochodach własnych lokalnych budżetów do wysokości blisko 30 %, gdy w 2014 roku ten wskaźnik stanowił zaledwie 0,7 % (rys. 3.).

Rys. 3. Udział podatków i opłat lokalnych w dochodach własnych lokalnych budżetów na Ukrainie w latach 2014–2019

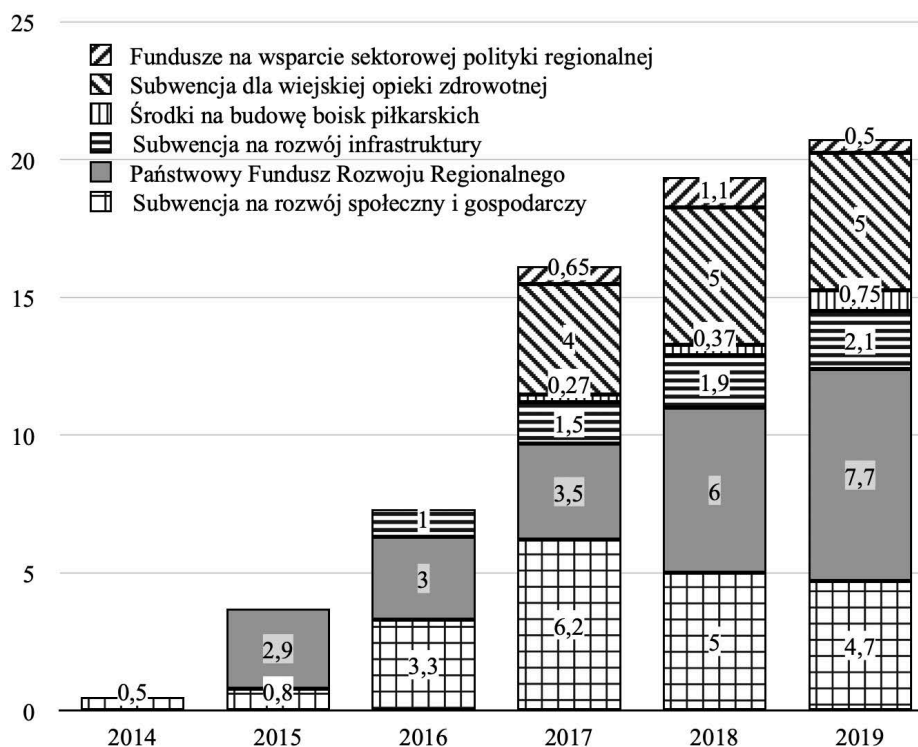
Źródło: ³.

¹ Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 лютого 2020 (Міністерство розвитку громад та територій України). Портал "Децентралізація", 15 <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/586/Моніторинг_10.02.2020.pdf> (2020, грудень, 28).

² Бюджетний кодекс України, 2010 (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>> (2020, грудень, 28).

³ Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 січня 2020 (Міністерство розвитку громад та територій України). Портал "Децентралізація", 18 <<https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/526/10.01.2020.pdf>> (2020, грудень, 28).

Źródłem wpływów do budżetu samorządu terytorialnego są także subwencje z budżetu państwa oraz środki finansowe na rozwój zjednoczonych hromad terytorialnych. Zaliczyć tu należy następujące jego formy: fundusze na wsparcie sektorowej polityki regionalnej, subwencja na rozwój wiejskiej opieki zdrowotnej, środki na budowę boisk piłkarskich, subwencje na infrastrukturę oraz na rozwój społeczny i gospodarczy, Państwowy Fundusz Rozwoju Regionalnego. Rys. 4 przedstawia dynamikę państwowego wsparcia rozwoju zjednoczonych hromad terytorialnych w latach 2014–2019.

Rys. 4. Dynamika państwowego wsparcia rozwoju hromad terytorialnych na Ukrainie w latach 2014–2019 (w miliardach UAH)

Źródło: ¹.

Państwowe wsparcie finansowe na rozwój hromad terytorialnych i rozbudowę ich infrastruktury wzrosło z 0,5 mld UAH w 2014 roku do 20,75 mld UAH w 2019 roku². Oprócz tego najważniejszymi subwencjami z budżetu państwa są na oświatę oraz na ochronę zdrowia. Żadna hromada terytorialna nie negocjuje co roku ich wysokości (algorytmy, na podstawie których są wyliczane, są związane z wskaźnikami ludności hromady). Ważnym elementem tych rozwiązań jest zasada głośząca, że jeśli hromada zaoszczędzi na wydatkach w danym roku, to nie wpływa to na obniżenie dotacji w kolejnym roku.

Decentralizacja finansów publicznych na Ukrainie nie jest celem samym w sobie, lecz środkiem do tego, aby wzmocnić możliwości samorządu terytorialnego. Dla tego reformą także wprowadzono wyraźny podział zadań jednostki samorządu terytorialnego na własne i zlecone. Do zadań własnych hromady terytorialnej należy: planowanie rozwoju hromady i kształtowanie budżetu, zarządzanie gruntami i zasobami naturalnymi, rozwój infrastruktury lokalnej, świadczenie usług mieszkaniowych i komunalnych, utrzymanie ulic i dróg na terenie hromady, ochrona porządku i bezpieczeństwa przez funkcjonowanie policji municypalnej, organizowanie przewozów pasażerskich, staż pożarna itd. Ponadto hromada terytorialna otrzymała spektrum zadań zleconych: pomoc społeczna przez centra terytorialne, zarządzanie szkołami i przedszkolami, podstawowa opieka zdrowotna, utrzymania i organizacja dzielności domów kultury, klubów,

¹ Ibid. 21.

² Ibid.

bibliotek, stadionów, boisk oraz świadczenie usług publicznych przez odpowiednie centra w hromadach¹. Oprócz tego w hromadzie powinno się mieszkańcom świadczyć usługi wcześniej realizowane przez władze państwowe, takie jak: wypłata emerytur, zasiłków, kontrola stanu sanitarnego, obsługa skarbową, rejestracja aktów stanu cywilnego i inne.

Współczesne kierunki polityki lokalnej w kontekście wyzwań zrównoważonego rozwoju.

Stworzenie sprawnej podstawowej jednostki samorządu terytorialnego dzięki przeniesieniu do niej możliwie maksymalnej liczby uprawnień, przy zapewnieniu odpowiednich środków finansowych aktualizuje zasady prowadzenia polityki lokalnej w kontekście idei zrównoważonego rozwoju. Hromady muszą przyjąć współczesny model rozwoju²:

- radzić sobie z wyzwaniami w sposób zintegrowany i całościowy;
- łączyć podejście związane z miejscem z podejściem zorientowanym na ludzi;
- łączyć formalne struktury administracji z elastycznymi, nieformalnymi strukturami zarządzania, które odpowiadają skali występowania danego problemu (horyzontowi terytorialnemu i czasowemu);
- tworzyć systemy zarządzania umożliwiające budowanie wspólnych wizji godzących rywalizujące ze sobą cele i sprzeczne modele rozwoju;
- współpracować w celu zapewnienia spójnego rozwoju przestrzennego oraz efektywnego wykorzystania zasobów.

Przejsie do zrównoważonej modeli rozwoju wymaga od hromad terytorialnych rozwiązywania problemów narastających od początku odzyskania przez Ukrainę niepodległości. Jeszcze do niedawna państwo ukraińskie cechowało się szerokim zakresem uprawnień władz centralnych, które miały władzę decyzyjną także w sprawach lokalnych. Samorząd terytorialny był pozbawiony szerokich kompetencji oraz możliwości samodzielnego rozstrzygnięcia spraw o lokalnym znaczeniu. W wyniku tego nadal istnieje nieskuteczna sieć obiektów społecznych w hromadach, która jest w większości pozostałością jeszcze z czasów radzieckich.

Jednostki lokalne wydają się najbardziej odpowiednie dla poziomu organizacji przestrzennej, na którym możliwe staje się uwzględnienie zarówno ekologicznych, ekonomicznych, jak i społecznych problemów rozwoju³. Takie założenie ma stymulować władze lokalnie do efektywnego zarządzania w różnych sferach. Zmiany w systemie edukacji polegają na likwidacji szkół z niską liczbą uczniów na wsi, co ma zmniejszyć wydatki na oświatę oraz przyczynić się do racjonalnego wykorzystania środków finansowych. Decentralizacja w sferze ochrony zdrowia przewiduje, oprócz zmiany systemu finansowania podstawowych usług medycznych, także kształtowanie okręgów i rad szpitalnych w celu lepszego świadczenia usług w zakresie ochrony zdrowia. Podniesieniu jakości i dostępności usług administracyjnych ma służyć tworzenie centrów świadczenia usług administracyjnych, w których mieszkańcy będą otrzymywać szerokie spektrum usług, w tym dotyczące wydawania rozmaitych dokumentów, wyciągów, pozwoleń i zaświadczeń, rejestracji miejsca zamieszkiwania, gospodarki gruntami, budownictwa, zezwoleń na użytkowanie itd.

Biorąc jednak pod uwagę fakt, że na Ukrainie nie ma ciągłego wzrostu gospodarczego, a w wielu miastach i wsiach występuje stagnacja gospodarcza, wydaje się, że główną barierą realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju na praktyce będzie zagrożenie niedostatku środków materialnych i niematerialnych dla rozwoju hromad terytorialnych. Wśród istotnych czynników z tego zakresu wymienia się postępujące bezrobocie, niską aktywność biznesu innowacyjnego, deficyt miejsc pracy, eksport surowców i wyczerpywanie zasobów materialnych. Oprócz tego należy analizować spadek liczby mieszkańców małych i średnich miast oraz wsi, wobec procesów starzenia się społeczności lokalnych wzrasta znaczenie mobilności i negatywnego salda migracji ludzi młodych, zwłaszcza osób z wyższym wykształceniem.

W przypadku wystąpienia stanu kryzysowego w hromadach należy zwrócić uwagę na innowacji w zarządzaniu rozwojem terytorialnym. Do kompleksowego procesu odnowy obszarów zdegradowanych, na których koncentrują się problemy społeczno-ekonomiczne, środowiskowe czy techniczne, odnosi się

¹ Мягкоход, В., Вернигор, Ю., Чепель, О., Баран, М. (2017). Формування спроможних територіальних громад. *Проект USAID Пульс*, 8-9 <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/otgbook3new_obgortka_i_blok.pdf> (2020, грудень, 28).

² Europejska, K. (2011). Miasta przyszłości. Wyzwania, wizje, perspektywy. *Dyrekcja Generalna ds. Polityki Regionalnej*, Luksemburg, 9.

³ Katoła, A. (2011). Rola samorządu terytorialnego we wdrażaniu zrównoważonego rozwoju. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 229, 95.

rewitalizacja jako narzędzie lokalnej polityki zrównoważonego rozwoju. Obejmuje ona zespół kompleksowych działań, koordynowanych i zarządzanych przez sektor publiczny (hromadę), opartych na aktywnej współpracy organów i instytucji polityczno-administracyjnych oraz podmiotów społecznych. Najważniejszym rezultatem prawidłowo przeprowadzonych programów rewitalizacyjnych jest zrównoważony rozwój społeczności lokalnych w trzech podstawowych obszarach: gospodarczym, społecznym i środowiskowym. Można wymienić liczne korzyści, jakie płyną z rewitalizacji: umacnianie tożsamości miejsca, pobudzanie aktywności mieszkańców, wzrost atrakcyjności inwestycyjnej, nowe miejsca pracy, pobudzenie ruchu turystycznego¹.

Aby polityka zrównoważonego rozwoju terytorialnego na Ukrainie się stała realnością, niezbędna jest współpraca pomiędzy władzami samorządowymi a działającymi na terenie hromady podmiotami biznesu i społeczności obywatelskiej. Rewitalizacja jest szansą na rozwiązanie części problemów mieszkańców i zaniedbanych terenów, ale niezbędnym elementem powodzenia tego procesu jest przeprowadzenie go w ramach szeroko zakrojonej współpracy międzysektorowej. Brak wspólnych działań może owocować rozwiązaniami niezaspokajającymi realnych potrzeb, a jedynie pozornie na nie odpowiadającymi². Oprócz tego w przypadku rewitalizacji to najczęściej samorządy inicjują działania, chociaż umiejętne wsparcie inicjatyw oddolnych może przynieść potrzebne rozwiązania w kontekście zrównoważonego rozwoju hromad.

Podsumowanie.

Przeprowadzona w niniejszej pracy analiza danych dotycząca wdrażania decentralizacji finansów publicznych na Ukrainie w latach 2014-2019 pozwala na kilka wniosków:

1. Decentralizacja finansów publicznych jest częścią szerszej reformy samorządu terytorialnego oraz terytorialnej organizacji władzy na Ukrainie, która ma na celu kształtowanie sprawnych hromad terytorialnych pod względem wystarczających zasobów środków finansowych niezbędnych do wykonywania rozszerzonych uprawnień.

2. Zapewnienie stabilnych źródeł dochodów lokalnych poprzez zmiany w prawie budżetowym i podatkowym (jednym z głównych jest 60% w PIT) spowodowało czterokrotny wzrost dochodów własnych lokalnych budżetów, wzrost udziału podatków i opłat lokalnych w dochodach własnych lokalnych budżetów do wysokości blisko 30 %.

3. W ramach reformy stworzono skuteczny system państwowego wsparcia finansowego rozwoju zjednoczonych hromad terytorialnych, który obejmuje fundusze na wsparcie sektorowej polityki regionalnej, subwencję na rozwój wiejskiej opieki zdrowotnej, Państwowy Fundusz Rozwoju Regionalnego, subwencję na infrastrukturę oraz na rozwój społeczny i gospodarczy itd.

Reasumując, należy stwierdzić, że dzięki przeniesieniu alokacji odpowiednich zasobów finansowych na szczebel lokalny oraz systemu uprawnień obywatele otrzymali możliwość samodzielnego podejmowania decyzji o kierunkach rozwoju własnych miejscowości, ponosząc osobistą odpowiedzialność za ich wprowadzenie w życie. Te kierunki należy rozpatrywać w kontekście wyzwań zrównoważonego rozwoju, pragnąc poprawić jakość i dostępność usług publicznych, rewitalizować obszary zdegradowane. Projekty rewitalizacyjne mają się pojawić w strategiach rozwoju hromad terytorialnych oraz połączyć środki finansowe sektorów publicznego i prywatnego na ich realizację.

References:

1. Świącicki, M. (2014). *Reforma samorządowa na Ukrainie: decentralizacja, nie federalizacja* [Local government reform in Ukraine: decentralisation, not federalization] <<https://liberte.pl/reforma-samorzadowa-na-ukrainie-decentralizacja-nie-federalizacja>> (2020, December, 28). [in Polish].
2. *Rozporiadzhennia pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini, 2014* (Kabinet Ministriv Ukrayiny) [Prescription on approval of the Concept of local self-governance and territorial power reforming in Ukraine, 2014 (Cabinet of Ministers of Ukraine)]. *Ofitsiynyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official site of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>> (2020, December, 28). [in Ukrainian].
3. *Zakon pro dobrovillne obiednannia terytorialnykh hromad, 2015* (Verkhovna Rada Ukrainy). [Laws for voluntary ordering of territorial piles, 2015 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiynyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official site of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19>> (2020, December, 28). [in Ukrainian].

¹ Belniak, S. (2007). Bariery procesu rewitalizacji miasta. *Świat Nieruchomości*, 62, 42.

² Bazuń, D. (2017). Rewitalizacja jako obszar współpracy międzysektorowej. *Rocznik Lubuski*, 43 (2), 122.

4. *Postanova pro zatverdzhennia Metodyky formuvannia spromozhnykh terytorialnykh hromad, 2015* (Kabinet Ministriv Ukrainy) [Resolution on approval of the Methodology for the formation of affluent territorial piles, 2015 (Cabinet of Ministers of Ukraine)]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official site of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF>> (2020, December, 28). [in Ukrainian].
5. *Monitorynh protsesu detsentralizatsii vlady ta reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia stanom, 2020* (Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy) [Monitoring of the process of decentralisation of power and local self-government reform, , 2020 (Ministry of of territorial piles and territories development of Ukraine)]. *Portal Detsentralizatsiia* [Decentralisation portal] <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/586/Monitorynh__10.02.2020.pdf> (2020, December, 28). [in Ukrainian].
6. *Biudzhetnyi kodeks Ukrainy, 2010* (Verkhovna Rada Ukrainy). [Budget Code of Ukraine, 2010, (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official site of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>> (2020, December, 28). [in Ukrainian].
7. *Monitorynh protsesu detsentralizatsii vlady ta reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia, 2020* (Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy) [Monitoring of the process of decentralisation of power and local self-government reform, 2020 (Ministry of Hromadas and Territories Development of Ukraine)]. *Porta Detsentralizatsiia* [Decentralisation portal] <<https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/526/10.01.2020.pdf>> (2020, December, 28). [in Ukrainian].
8. Miahkokhod, V., Vernyhor, Yu., Chepel, O., Baran, M. (2017). Formuvannia spromozhnykh terytorialnykh hromad: praktychnyi posibnyk [Formation of capable territorial communities: practical guide]. *Proekt USAID Puls* [USAID Pulse Project] <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/otgbook3new_obgortka_i_blok.pdf> (2020, December, 28). [in Ukrainian].
9. Europejska, K. (2011). Miasta przyszłości. Wyzwania, wizje, perspektywy [Cities of the future. Challenges, visions, perspectives]. *Dyrekcja Generalna ds. Polityki Regionalnej* [Directorate-General for Regional Policy]. Luxembourg. [in Polish].
10. Katoła, A. (2011). Rola samorządu terytorialnego we wdrażaniu zrównoważonego rozwoju [The role of local government in implementing sustainable development]. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* [Scientific works of the University of Economics in Wrocław], 229, 94-101. [in Polish].
11. Belniak, S. (2007). Bariery procesu rewitalizacji miasta [Barriers to the city revitalization process]. *Świat Nieruchomości* [Real Estate World], 62, 42-44. [in Polish].
12. Bazuń, D. (2017). Rewitalizacja jako obszar współpracy międzysektorowej [Revitalization as an area of intersectoral cooperation]. *Rocznik Lubuski* [Yearbook of Lubuski], 43 (2), 112-125. [in Polish].